

**ISBD(ER) I NOVI RAZVOJNI SMJEROVI
U OBRADI ELEKTRONIČKE GRAĐE**
ISBD(ER) AND NEW DEVELOPMENTS
IN CATALOGING ELECTRONIC RESOURCES

Ann M. Sandberg-Fox
afox@smcvt.edu, afox@globalnetisp.net

UDK / UDC 025.17:004
001.103.2
Preuzeti rad / Reprinted paper
Primljeno / Received: 26. 5. 2002.

Sažetak

Autorica prikazuje rad na ISBD(ER)-u od njegove objave 1997. Posebno se navode i analiziraju problematične skupine kojima se Radna grupa za pregled ISBD-a bavi posljednjih godina. Riječ je o bibliografskim promjenama u skupinama opisa: 0.5 Izvori podataka; 1.2 Opća oznaka građe; 2 Izdanje; 3 Vrsta i opseg građe; 5 Materijalni opis; 7 Napomena i 8 Standardni broj (ili alternativa). Rad završava kratkim komentarima o budućim izazovima koji predstoje ISBD(ER)-u od kojih se ističe uvođenje novih koncepata temeljenih na FRBR-u i određivanje uloge i odnosa prema AACR-u.

Ključne riječi: ISBD(ER), nazivlje, elektronička građa, Anglo-američka kataložna pravila - AACR2, revizija ISBD(ER)-a, Radna grupa za pregled ISBD-a, metapodaci

Summary

The author presents the developments on the ISBD(ER) since its first publication in 1997. Special reference and analysis is made of the problematic areas which have been the object of observation of the ISBD Review Group in recent years. The areas in question include the bibliographic changes in areas described as 0.5 Sources of information, 1.2. General material designation, 2 Edition Area, 3 Material (or type of publication) specific area, 5 Physical description are, 7 Note area and 8 Standard number (or its alternative). The article concludes with brief comments on future challenges the ISBD(ER) might face, among which are the introduction of new concepts based on FRBR and its positioning towards the AACR.

Keywords: ISBD(ER), terminology, electronic resources, Anglo-American Cataloging Rules (AACR2), revision of the ISBD(ER), ISBD Review Group, metadata

Čast mi je govoriti na ovoj veoma važnoj konferenciji i željela bih se zahvaliti profesoru Mauru Guerriniu na pozivu. Moja je tema ISBD(ER) - Međunarodni standardni bibliografski opis elektroničke građe i rasprava o novim razvojnim smjerovima koji zahvaćaju obradu ove građe, a odnose se na razdoblje od objave ISBD(ER)-a 1997. ISBD(ER) zapravo je prerađeni ISBD(CF) – Međunarodni standardni bibliografski opis računalnih datoteka – koji je izrađen i objavljen 1989. To prvo izdanje je, pak, nastalo na temelju ISBD(NBM)-a – Međunarodnoga standardnog opisa neknjižne građe – koji je prvi put objavljen 1977., a sadržavao je prva pravila za građu koja se tada zvala strojno čitljivim datotekama. ISBD(ER) jedan je od sedam ISBD-ova. Iako je tijekom vremena trebalo preraditi sve ISBD-e, ISBD(ER) je bio posebno podložan preradbi zbog brzog razvoja tehnologije i pojave nove građe te formata koji su – i dalje će biti – nestalni.

Svako izdanje ISBD(ER)-a odražava zbivanja na području razvoja tehnologije koja određuje njegov sadržaj. Kada je objavljeno prvo izdanje ISBD(NBM)-a, pravila u tom dokumentu određivale su datoteke velikih računala vlada i ustanova. Početkom 1980-ih radikalna tehnološka promjena zbila se razvojem i uvođenjem osobnog računala. Osobna računala i niz uređaja koji su se uz njih koristili, bili su temelj za određivanje sadržaja opisa u ISBD(CF)-u. U posljednjem desetljeću s pojavom interneta i World Wide Weba odigrala se još jedna značajna promjena, koja je dovela do nastanka jednoga golemog područja daljinski dostupne građe. Ova pojava, zajedno s napredovanjem optičke tehnologije i razvojem multimedijjskih objekata, odredila je sadržaj opisa u ISBD(ER)-u.

Današnji scenarij jednako je krcat zbivanjima. Sve više sadržaja postaje digitalno i daljinski dostupno. Razvoj tehnologije, čini se, također će znatno utjecati na sadržaj idućeg ISBD(ER)-a. Ovdje posebno mislim na bežičnu tehnologiju, primjer koje su ručna računala. Ovi uređaji koji su dovoljno mali da stanu na dlan jedne ruke, u početku su bili planeri za osobe s pretrpanim dnevnim rasporedom. Otada su hardverski poboljšani i dodane su im nove funkcije. Primjerice, koriste se u okviru akademskih i stručnih programa u eksperimentima za poboljšanje učenja i određivanje vještina. Posljednji modeli mogu se spojiti na internet i imaju mogućnost prepoznavanja govora koja će s vremenom podržavati glasovnu interakciju između softvera i korisnika. Nije teško zamisliti njihov prelazak u knjižnično okruženje, kao što se zbiva i s elektroničkim knjigama. Elektroničke knjige nisu bile dio knjižničnih fondova u vrijeme objavljivanja ISBD(ER)-a. Danas stotine knjižnica u svijetu nude elektroničke knjige na ručnim čitačima. Iako su to većinom tiskani naslovi čija su autorska prava istekla, sve je više novih naslova dostupnih putem interneta, ali i tradicionalnim načinima objavljivanja i raspačavanja. Što se tiče knjižnica, možemo očekivati da će elektroničke knjige s vremenom postati dostupne u knjižnicama te da će ih korisnici moći učitavati na vlastite uređaje.

Druge tehnologije poput DVD-a snažno se probijaju na tržištu te se može očekivati da će u budućnosti potisnuti, ako ne i zamijeniti, CD-ROM-ove u knjižničnim zbirkama. DVD-ovi posjeduju velike mogućnosti pohrane i imaju izuzetnu vizualnu kvalitetu koja ovu tehnologiju čini posebno primamljivom i komercijalno isplativom. Trenutno većinu DVD-ova čine filmovi, ali može se očekivati da će se to promijeniti i proširiti na niz različitih vrsta podataka. I druge tehnologije tek imaju nastupiti i naći primjenu u knjižničnom okruženju. Primjer toga maštovitije je oblikovanje prikaza

za krajnjeg korisnika, koje neki vlasnici knjižničnih softvera uvrstavaju u nove generacije sustava.

S druge strane, u proteklih nekoliko godina uvedene su neke bibliografske promjene koje su potakle raspravu i aktivnosti u zajednici AACR-a. Poticaj za glavninu rasprave bilo je objavljivanje ISBD(ER)-a. Ubrzo nakon objave, Komisija za katalogizaciju Američkoga knjižničarskog društva (American Library Association - ALA) imenovala je radnu grupu koja je analizirala ISBD(ER) radi usklađivanja s AACR-om 2, i to posebno s pravilima za računalne datoteke sadržanim u 9. poglavlju. Ta je radna grupa predložila prihvaćanje velikog broja specifikacija ISBD(ER)-a, ali nije podržala potpuno usklađivanje. Rasprava se dalje nastavila, neovisno o ISBD(ER)-u, o predloženim izmjenama pravila, od kojih su neke već bile u postupku prihvaćanja dok je radna grupa obavljala svoj posao. Konačno je Zajednički upravni odbor za reviziju AACR-a (Joint Steering Committee for Revision of AACR - JSC), koji nadgleda reviziju pravilnika, odlučio prirediti odobrene promjene te izdati prerađeno 9. poglavlje. Ovo poglavlje tek je nedavno objavljeno kao dio nadopuna, a 2000. proglašena je druga ALA-ina radna grupa koja ima preispitati ostale skupine te pravila iz 9. poglavlja AACR-a 2 koja je potrebno dalje proučavati. Ova radna grupa nedavno je izvijestila o početku svoga rada te dala prijedlog dodatnih promjena pravila i niz mogućnosti za razmatranje. Posao će završiti 2002.

U kontekstu ovoga kratkoga povijesnog pregleda, istaknut ću samo one glavne promjene i pitanja s izravnim ili potencijalnim utjecajem na pravila ISBD(ER)-a. Također bih željela naglasiti da se Radna grupa za pregled ISBD-a (ISBD Review Group) sastala za vrijeme IFLA-ine konferencije u Bostonu 2001. i dogovorila da će pokrenuti projekt revizije ISBD(ER)-a. U dijelu koji slijedi navest ću problematične skupine kojima se Radna grupa neposredno bavi. Završit ću s nekoliko kratkih komentara o budućim izazovima koji predstoje ISBD(ER)-u.

Bibliografske promjene koje ću opisati slijede skupine opisa:

- 0.5 Izvori podataka
- 1.2 Opća oznaka građe
- 2 Izdanje
- 3 Vrsta i opseg građe
- 5 Materijalni opis
- 7 Napomena
- 8 Standardni broj (ili alternativa)

0.5 Izvori podataka

ISBD(ER) navodi propisani redosljed izvora u kojem prednost imaju unutarnji izvori. Naljepnice na materijalnom nositelju, zajedno s dokumentacijom, spremnicama i popratnom građom, koriste se jedino kao alternativni izvori kada su unutarnji izvori nedovoljni ili nedostupni. Prerađeno 9. poglavlje AACR-a 2 uvrstilo je ovo načelo u pravilo koje se odnosi na glavni izvor, ne navodeći propisani redosljed. Navedeno je da se čitava jedinica građe može koristiti kao glavni izvor, uključujući unutarnje izvore i materijalni nositelj. Kada bi se to pravilo usvojilo u ISBD(ER)-u, ono bi najveći utjecaj imalo na mjesno dostupnu građu, pri čemu bi se opis mogao temeljiti na formalno prikazanom podatku s materijalnog nositelja, uz uvjet da sadrži sve ili

najveći broj postojećih podataka. Ovaj je problem Radna grupa predvidjela u svom projektu revizije ISBD(ER)-a.

1.2 Opća oznaka građe

Umjesto naziva *računalna datoteka*, za opću oznaku građe u ISBD(ER)-u je odabran naziv *elektronička građa*. Prihvatanje tog naziva dovelo je do promjene naslova ISBD(CF)-a. Smatralo se da ovaj novi izraz bolje odgovara potrebama za općom oznakom građe tj. da je općenit, razumljiv izvan katalogizatorske zajednice i relevantan zbirkama mjesno i daljinski dostupne građe. Prerađeno 9. poglavlje AACR-a 2 usvojilo je ovaj izraz te je, uz neke značajne iznimke o kojima ću govoriti kasnije, zamijenilo sve postojeće nazive *računalna datoteka*.

Danas je oživjela rasprava o tome je li opća oznaka građe smisleni dodatak bibliografskom zapisu i mogu li postojati prikladnija rješenja. Opće oznake građe počele su se koristiti kao pravodobno upozorenje korisnicima da im je za korištenje audiovizualne građe potrebna oprema, te kao pomoć, pa makar i samo površna, u razlikovanju različitih formata djela. Uvedene su kada i kataložna pravila za audiovizualnu građu za koju nisu postojale nikakve smjernice ili opća načela. Prošle je godine Jean Weihs proveo istraživanje u katalogizatorskoj zajednici o statusu općih oznaka građe. Pokazalo se da su ispitanici potvrdili njihovu korisnost, ali smatraju da bi postojeći popis ponovno trebalo razmotriti. Pri predlaganju mogućih rješenja određenih problema vezanih uz nazivlje, ispitanici su kao svoj prvi prijedlog podastrijeli korištenje dodatnih kvalifikatora uz opću oznaku građe, poput *igra (elektronička)*. Prednost je ovog pristupa u tome što bi se zadržali isti ili većina istih izraza, dok bi se pomoću kvalifikatora osigurala veća specifičnost. Svojim drugim prijedlogom ispitanici su podržali određivanje prednosti za izbor općih oznaka građe. To se smatra posebno korisnim u slučajevima kada se građa sastoji od dva ili više formata, poput digitalizirane zemljopisne karte. Njihov se treći prijedlog odnosio na korištenje složene opće oznake građe, poput *elektronička igra*.

Kada ih se pitalo kako prihvaćaju ISBD(ER)-ov naziv *elektronička građa*, Weihs nalazi da mnogi ispitanici smatraju izraz *elektronička* preširokim budući da postoji građa koja je elektronička, ali ne zahtijeva korištenje računala. Iako ovaj argument možda stoji, taj se izraz normalno koristi i razumije u različitim kontekstima koji ga jednoznačno određuju, poput elektronička knjiga, elektronička trgovina, elektroničko učenje i tako dalje. Pokazalo se i da prevođenje tog izraza na druge jezike ne predstavlja problem, što mu također daje prednost.

U svakom slučaju, prerano je za određivanje smjera razvoja ili rezultata ove rasprave, ali čini se da se ide k ispitivanju drugih alternativa. Među njima su korištenje sličica ili drugih sredstava u prikazima za krajnjeg korisnika, kakve sam ranije spomenula. Istaknuto je da one mogu poslužiti i za identifikaciju i raspoređivanje građe prema odabiru korisnika. Barbara Tillett je pri vrednovanju razvoja općih oznaka građe preporučila formiranje radne grupe koja bi ispitala takve mogućnosti dok bismo mi i dalje koristili postojeće opće oznake građe. Automatizacija bi mogla pomoći u rješavanju ovoga pitanja!

2 Izdanje

ISBD(ER) i prerađeno 9. poglavlje AACR-a 2 temeljno se slažu u tome što čini izdanje i kada izrađivati nove ili posebne zapise. Zajednica AACR-a neko se vrijeme bavila identifikacijom svih glavnih promjena za sve formate zbog kojih je potreban novi bibliografski opis. Nedavno je ALA-ina radna grupa završila nacrt dokumenta za koji se očekuje da će postati novi dodatak AACR-u 2. Pored toga, JSC je osnovao međunarodnu radnu grupu za ispitivanje problema inačica formata ili višestrukih inačica. Prerano je nagađati rezultate ovih ispitivanja, no njihov će utjecaj biti značajan za sve ISBD-e, a ne samo za ISBD(ER).

3 Vrsta i opseg građe

ISBD(ER) ima znatno opširniji popis oznaka vrste građe navedenih u Dodatku C. Popis je izrađen za korištenje pri opisu daljinski dostupne građe, ali mogao bi se primijeniti i za opis mjesno dostupne građe. Određene su tri razine, počevši s tri temeljne oznake - *Podaci*, *Programi* i *Podaci i program(i)* - na najvišoj razini. Specifične oznake koje predstavljaju ove kategorije zatim se navode na drugoj razini, a za njima slijede još specifičnije oznake koje se bilježe na trećoj razini, npr.:

Prva razina: Elektronički podaci

Druga razina: Elektronički tekstovni podaci

Treća razina: Elektronička bibliografska baza podataka

Knjižnica može po izboru koristiti ove oznake samostalno ili u kombinaciji na bilo kojoj od ovih razina.

U prerađenom 9. poglavlju AACR-a 2 nije usvojen ovaj prošireni popis, već je, umjesto toga, zadržano korištenje triju temeljnih oznaka vrste građe. Nedavno je zajednica AACR-a preporučila da se skupina 3 u potpunosti izbaci iz 9. poglavlja. ALA-in radna grupa zadužena za proučavanje ove skupine prošle je godine u svom elektroničkom istraživanju katalogizatorske zajednice otkrila: 1. da skupina nije korisna; 2. da je redundantna s drugim dijelovima opisa, i 3. da se u katalogizacijama formata MARC ne indeksira.

Osim toga, na oznake se uglavnom gleda kao na izraze za žanr koji zahtijevaju održavanje i smatraju se neprikladnim za skupinu 3. Pogledamo li unatrag, neke od ovih kritika podsjećaju na one koje je Radna grupa za pregled ISBD(CF)-a primila prigodom svjetske revizije ISBD(ER)-a. Odgovori od oko dvadeset i pet posto recenzenata obuhvaćali su zahtjev da se izostavi skupina 3 te podaci navode u skupini 5 ili 7, zatim prijedloge da se propisi skupina 3 i 5 usklade, te zahtjeve da se sva pravila u skupini 3 pretvore u neobavezna. Ne iznenađuje činjenica da ju je Radna grupa prepoznala kao problematičnu skupinu u svome projektu revizije ISBD(ER)-a.

Nažalost, ne postoje podaci o tome koliko se popis iz ISBD(ER)-a primjenjuje, a kada se primjenjuje, koliko je korisnicima pri pronalaženju daljinski dostupne građe učinkovit. Iskustvo s praktičnom primjenom popisa pomoglo bi u dobivanju nekih prijeko potrebnih uvida u njegovu vrijednost i korisnost.

Tijekom rasprave koju sam spomenula, posebno se pokazao ozbiljnim problem kamo staviti podatke iz skupine 3, ukoliko se ona izostavi. Postoje razni prijedlozi, o kojima ću raspravljati u okviru skupine 5 i 7.

5 Materijalni opis

Skupina 5 ISBD(ER)-a primjenjuje se samo na mjesno dostupnu građu jer daljinski dostupna građa nema materijalni nositelj koji je potrebno opisati. Kao posebna oznaka građe identificirano je pet nositelja koji započinju izrazom *elektronički*. Pored toga, postoji pravilo o bilježenju posebnih formata optičkih diskova stavljanjem izraza u zagrade nakon posebne oznake građe, npr.:

1 elektronički optički disk (CD-ROM)

Prerađeno 9. poglavlje AACR-a 2 razlikuje se u dva glavna aspekta. Ono traži da sve posebne oznake građe počnu izrazom *računalni*, te podržava mogućnost korištenja izraza CD-ROM i drugih konvencionalnih izraza izravno kao posebnu oznaku građe umjesto standardnih propisanih izraza. Ta mogućnost odnosi se na magnetne kao i na optičke formate. Na primjer:

1 CD-ROM

2 DVD-a

1 disk zip

Argument za zadržavanje izraza *računalni* u posebnoj oznaci građe jest da se *elektronički* nije koristio ili nije bio određen za ove materijalne nositelje. U slučaju mogućnosti korištenja konvencionalnih izraza poput posebnih oznaka građe, očekujem da će je knjižnice iz zajednice AACR-a voljko primjenjivati, što su već neko vrijeme predlagale. Vjerojatan rezultat jest da će konvencionalni izrazi postati norma za opisivanje mjesno dostupne elektroničke građe. Posljednja ALA-ina radna grupa kojoj je bio dodijeljen zadatak da prouči ovu i druge problematične skupine u 9. poglavlju AACR-a 2, uporno se zalagala za preinaku pravila o obveznom korištenju konvencionalnih izraza za posebne oznake građe te za to da se korištenje standardnih propisanih izraza učini izbornom mogućnošću.

Konvencionalno nazivlje smatram privlačnim iz više razloga, ne samo zato što je jednostavno za razumjeti i što je široko prihvaćeno u različitim zajednicama. Međutim, takvi izrazi imaju ozbiljnih nedostataka. Često su kratka životnog vijeka i brzo padnu u zaborav. Primjer toga jest LP za koji se 1940-ih jasno znalo da se odnosi na gramofonske ploče, dok je danas, osim ljubiteljima glazbe, gotovo nepoznat. Još je važnije to što bi uporaba konvencionalnog nazivlja za materijalni opis mogla dovesti do nedosljednih opisa, a time i dvostrukih zapisa. To je moguća posljedica koju je potrebno imati u vidu. Opet, ne iznenađuje da je Radna grupa skupinu 5 izdvojila kao problem u svom projektu revizije ISBD(ER)-a.

U tijeku su još sljedeća dva razvojna smjera koja se također odnose na ovu skupinu: 1. ideja da se podaci o daljinski dostupnoj građi umjesto u skupini 3 navode u skupini 5, i 2. ideja da se opiše sva daljinski i mjesno dostupna građa u skupini 5, i podaci o sadržaju i materijalnom nositelju.

Prva ideja proizišla je iz prijedloga da se ukloni skupina 3. Iako je u početku u katalogizatorskoj zajednici bilo odlučnog otpora prema tom prijedlogu jer posebne oznake građe nisu uspostavljene za daljinski dostupnu građu, kartografska zajednica zalagala se da njene posebne oznake građe predstavljaju izraze za sadržaj koji bi se mogli koristiti u toj skupini. Nadalje, ta je zajednica tvrdila da je ova skupina neophodna korisnicima kartografske građe, kojima je potrebno imati taj podatak

odmah na početku zapisa. Druga ideja proširenje je prve, a sastoji se od prijedloga da skupina bude otvorena za opis sve građe, i mjesno i daljinski dostupne, spajajući tako podatke o sadržaju s podacima o materijalnom nositelju kako je primjereno. Druge materijalne pojedinosti, poput zvuka i boje te popratne građe, mogli bi se ovdje upisivati za daljinski dostupnu građu umjesto u skupini 7, u kojoj se ovi podaci trenutno navode, npr.:

184 satelitskih fotografija na jednom CD-ROM-u
zemljop. karta na 3 CD-ROM-a : u bojama

U nedostatku posebnih oznaka građe sa sadržajem, koje bi bile norma za drugu građu, uključujući elektroničku, katalogizatora bi se uputilo na korištenje konvencionalnog nazivlja, npr.:

1 digitalna fotografija
1 zvučna datoteka

Kao što se moglo očekivati, ovaj prijedlog potakao je veliku raspravu. Kritike su bile usmjerene na: 1. nepraktičnost prijedloga zbog nepostojanja posebnih oznaka građe koje izražavaju sadržaj, 2. nejasnoće oko toga što čini pravi sadržaj i kako bilježiti višestran sadržaj, poput teksta i fotografija, ili zemljopisnih karata, tablica i tabli koji su relevantni za jedno ili više poglavlja u AACR-u 2, 3. nestalnost daljinski dostupne građe, po opsegu (npr., broj karata) i sadržaju (npr., stalne promjene mrežnih stranica), 4. nedosljednost materijalno *opipljivih* jedinica vezanih uz skupinu koja ima materijalni nositelj koji se može opisati, 5. radikalnu filozofsku i strukturalnu promjenu koja bi nastupila uslijed usvajanja.

Istodobno, predložena je još jedna mogućnost za zamjenu podataka iz skupine 3, a odnosi se na skupinu 7.

7 Napomene

Skupina 7 prepoznata je, barem u početku, kao najpoželjnije mjesto u bibliografskom opisu za podatke iz skupine 3. Napomena o naravi ili povodu jedinice, Napomena o vrsti i opsegu građe i Napomena o sažetku očigledna su mjesta za uvrštavanje tih podataka. Najveća je prednost ta što je to najneupadljivije rješenje. Ono potvrđuje postojeću praksu da je skupina 5 određena za mjesno dostupnu građu, koja se naravno materijalno opisuje. Ne predstavlja nikakve filozofske ili strukturalne promjene za korisnike ili katalogizatore, a najviše što bi moglo biti potrebno jesu manje preinake postojećih pravila. Međutim, postoje dva nedostatka: 1. ne izlazi se ususret kartografskoj zajednici koja želi koristiti skupinu 5 za opis daljinski dostupne kartografske građe, i 2. ne omogućuje se stapanje podataka o sadržaju i materijalnom nositelju također predloženom u skupini 5.

Kako bi uklonila ove nedostatke, ALA-ina radna grupa zadužena za razmatranje ove skupine u 9. poglavlju AACR-a 2 predložila je treću opciju - da se za sada, izuzev kartografske građe, odgodi opis daljinski dostupne elektroničke građe u skupini 5, te da se kasnije obuhvate i drugi formati kada se razviju ili postanu dostupne posebne oznake građe sadržaja. Rasprava o toj i drugim mogućnostima nastavlja se i vjerojatno će proizaći novi ili prerađeni prijedlozi.

8 Standardni broj (ili alternativa)

Preostali, ali važan smjer razvoja koji utječe na katalogizaciju elektroničke građe odnosi se na jedinstvene identifikatore građe (Uniform Resource Identifier - URI). URI-i su se razvili u proteklih deset godina te obuhvaćaju jedinstvene adrese građe (Uniform Resource Locator -URL) i jedinstvene nazive građe (Uniform Resource Name - URN). URL-ovi, kao što znamo, služe identifikaciji mjesta na kojem se elektronička građa nalazi i ponekad se uspoređuju sa signaturama. URN-ovi, s druge strane, služe za identifikaciju neke jedinice elektroničke građe ili jedinice informacije neovisno o njenoj lokaciji. Informacija može biti intelektualni sadržaj ili određeni prikaz takvog sadržaja, ili što god onaj tko dodjeljuje naziv odredi da je zasebna jedinica.

ISBD(ER) ne predviđa posebno URI-eve, ali pokazuje primjer URL-a u napomeni o načinu pristupa. Međutim, ALA-ina radna grupa za usklađivanje ISBD(ER)-a i pravila 9. poglavlja AACR-a 2 raspravljala je o potrebi bilježenja URI-a u bibliografskom zapisu, neovisno o polju 856 u MARC-u. Razmatrao se prijedlog da ih se tretira kao standardne brojeve u skupini 8, ali se raspravljalo i o drugim skupinama opisa gdje bi ih se moglo uvrstiti. Mogućnost koja je donekle podržana, izrada je nove ISBD skupine (skupine 9). Na kraju, postojalo je neslaganje među članovima mogu li URI-evi biti standardni brojevi; da li bi se URL-ovi trebali ponavljati u opisu s obzirom na njihovu nestalnost; te da li bi bilo prikladno da AACR-u 2 daje upute za bilježenje tih podataka. Rezultat je bio da radna grupa nije predložila nikakvu promjenu.

To se stanje promijenilo početkom 2001. godine kada je osnovana radna grupa posebno zadužena da se pozabavi ovim pitanjima. Ohrabrujuće je sve veće uvažavanje središnje uloge koju URI-evi imaju u elektroničkom povezivanju bibliografskog zapisa i sa samom jedinicom građe i sa srodnim jedinicama građe na koje može upućivati. ISBD(ER), kao i AACR, trebaju ići prema usvajanju ovih podataka u budućim odredbama. Očekuje se da će radna grupa završiti svoj posao početkom 2002. godine.

Što donosi budućnost?

Mnogo će toga katalogizatorima elektroničke građe i onima koji se bave razvojem ISBD(ER)-a predstavljati izazov! Raspravlja se o pitanjima poput *upravljanja pravima*, ali još ih se nije dotaklo u kontekstu bibliografskog opisa. To obuhvaća niz prava uključujući prava intelektualnog vlasništva, autorsko pravo i razna vlasnička prava koja imaju utjecaja na korisnikov pristup digitalnoj informaciji. Građa koja spada pod više ISBD-a još je jedno pitanje sve veće važnosti jer tehnologija sve više uključuje nekada zasebne formate u jedan informacijski proizvod. U slučaju kada jedinica građe, npr. digitalizirana karta, zahtijeva pri opisu uporabu dva ISBD-a, koji bi trebao imati prednost, i kojim bi se redoslijedom podaci trebali unositi? To se pitanje postavilo pri reviziji ISBD(CF)-a i sada ga rješava IFLA. To je također pitanje koje zahvaća AACR 2 u odabiru poglavlja u 1. dijelu za korištenje pri izradi bibliografskog opisa; pitanje se razmatralo u reviziji pravila 0.24 iz AACR-a 2 i sada se o njemu dalje raspravlja u kartografskoj zajednici. Ova i druga važna pitanja o kojima sam govorila dovode nas do zadnjeg pitanja:

U kojem se smjeru kreće ISBD(ER)? Prema suočavanju s novim izazovima! Tu spadaju:

a) Biti u toku – ohrabruje činjenica da je IFLA-ina Radna grupa pod vodstvom Johna D. Byruma Jr. prepoznala potrebu za revizijom ISBD(ER)-a neovisno o tradicionalnoj petogodišnjoj reviziji ISBD-a. Računalna tehnologija donosi nove materijalne nositelje i formate velikom brzinom, što će dovesti do preradbe ISBD(ER)-a u bliskoj budućnosti.

b) Uvođenje novih koncepata – uvođenje integrirajuće i neomeđene građe odražava nastojanja međunarodne katalogizatorske zajednice da riješi problem elektroničke građe koja ima svojstva serijskih publikacija. Pored toga, postoje koncepti *djela, izraza, manifestacije i pojedinačnog primjerka*, koji se temelje na Funkcionalnim zadacima bibliografskih zapisa (Functional requirements for bibliographic records). Ove i druge koncepte koji će se tek uvesti potrebno je vrednovati da bi se procijenila njihova potencijalna upotrebljivost i uključivanje u ISBD(ER) kao i u druge ISBD-e.

c) Usklađivanje s drugim ISBD-ima – ovo predstavlja stalni izazov. Uz određivanje zasebnih radnih grupa za nadgledanje revizije pojedinačnih ISBD-a, potreban je oprez pri osiguravanju usklađenosti propisa ISBD(ER)-a s drugim ISBD-ima u skupinama koje zahtijevaju sličan ili isti postupak.

d) Određivanje uloge vis-aš-vis AACR-a – može se očekivati da će se ISBD(ER) razviti s novim ili prerađenim pravilima kao odgovor na buduće promjene koje se može očekivati u tehnologiji i društvu. Ista se očekivanja primjenjuju na AACR. Ono što je posebno važno u ovom razvoju jest, međutim, da autori ta dva dokumenta promiču sukladnost. Zaista je u slučaju ISBD(ER)-a njegova prvenstvena svrha, kao što stoji u Uvodnim napomenama, utvrditi propise za “usklađenu katalogizaciju u cijelom svijetu” koja će omogućiti globalnu razmjenu bibliografskih zapisa između nacionalnih bibliografskih središta u međunarodnoj knjižničarskoj i informacijskoj zajednici. Izostanak sukladnosti stvara ozbiljnu prepreku za knjižnične korisnike koji pokušavaju učinkovito pristupiti i pronaći digitalnu informaciju. Zbog toga postoji potreba da autori ovih dokumenata prošire međusobnu komunikaciju i promišljaju zajedničke probleme u suradničkom okruženju. Ova komunikacija i razmjena ne donosi dobro samo knjižničnim korisnicima, već u velikoj mjeri i knjižničarima i informacijskoj zajednici.

e) Određivanje uloge vis-aš-vis drugih standarda metapodataka – s nastankom i sve većom prisutnošću standarda metapodataka kao što su Dublinski osnovni skup elemenata metapodataka i TEI (Text Encoding Initiative), sve je veća potreba za promicanjem ISBD(ER)-a kao sheme za sadržaj metapodataka. Nastojanje koje treba pohvaliti već je u tijeku: IFLA-ina Radna grupa za metapodatke (Metadata Working Group) bavi se ovim pitanjem te se očekuje da će izraditi kratak opisni dokument za one koji razvijaju metapodatke. Na temelju ovakvih akcija, u budućnosti se mogu otvoriti mogućnosti koje bi mogle potaknuti suradnju između autora ISBD(ER)-a i autora drugih standarda metapodataka.

(S engleskog prevela Koraljka Golub.)

Napomena

Uz dopuštenje autorice i glavnog urednika Maura Guerrinija, članak je preuzet iz:

Le risorse elettroniche : definizione, selezione e catalogazione : atti del convegno internazionale, Roma, 26-28 novembre 2001 / a cura di Mauro Guerrini con la collaborazione di Stefano Gambari e Lucia Sardo = Electronic resources : definition, selection and cataloguing : proceedings of the international conference, Rome, November 26-28, 2001 / edited by Mauro Guerrini with the collaboration of Stefano Gambari and Lucia Sardo. Milano : Editrice Bibliografica, 2002. (Bibliografia e biblioteconomia)

Članak je dostupan i na adresi: http://w3.uniroma1.it/ssab/er/relazioni/sandberg_eng.pdf

LITERATURA

ALA ALCTS CC:DA Task Force on Appendix of Major and Minor Changes. 2000. Report. <http://www.ala.org/alcts/organization/ccs/ccda/tf-app1.html>.

ALA ALCTS CC:DA Task Force on Harmonization of ISBD(ER) and AACR2. 1999. Final report. <http://www.ala.org/alcts/organization/ccs/ccda/tf-harm1.html>.

ALA ALCTS CC:DA Task Force on Specific Characteristics of Electronic Resources. 2001. Final report. <http://www.ala.org/alcts/organization/ccs/ccda/tf-scer1.html>.

Anglo-American cataloguing rules. 2nd ed., 1988 revision. Amendments. Chicago, Il. : American Library Association, 2001.

IFLA Study Group on Functional Requirements for Bibliographic Records. Functional requirements for bibliographic records : final report. München : K.G. Saur, 1998.

ISBD(CF) : International standard bibliographic description for computer files. London : IFLA Universal Bibliographic Control and International MARC Programme, 1989.

ISBD(ER) : International bibliographic description for electronic resources. München: K. G. Saur, 1997.; dostupno i na adresi: <http://www.ifla.org/VII/s13/pubs/isbd.htm>.

ISBD(NBM) : International bibliographic description for non-book materials. London : International Program for UBC, 1977.

ISBD Review Group. 2001. Report (poruka elektroničke pošte Johna D. Byruma Jr.).

JSC Format Variation Working Group. 2001. Interim Report. <http://www.nlc-bnc.ca/jsc/forvarwg3.pdf>.

Tillett, Barbara B. General material designations (GMDs). 2001. <http://www.nlc-bnc.ca/jsc/gmd.pdf>.

Weih, Jean. General material designations in the Twenty-First century. 2001. <http://ublib.buffalo.edu/libraries/units/cts/olac/capc/gmd.html>.